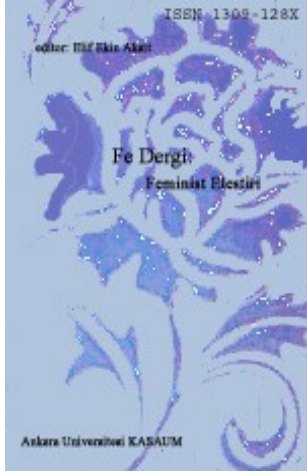

Yayınlayan: Ankara Üniversitesi KASAUM

Adres: Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi, Cebeci 06590 Ankara

Fe Dergi: Feminist Eleştiri 10, Sayı 2
Erişim bilgileri, makale sunumu ve ayrıntılar için:
<http://cins.ankara.edu.tr/>

Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmetlerinde Ebelerin Sağlık Ocağı İle İlişkisinin Mekânsal İncelemesi
Nüket Paksoy Erbaydar

Çevrimiçi yayına başlama tarihi: 15 Aralık 2018

Bu makaleyi alıntılanmak için: Nüket Paksoy Erbaydar “Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmetlerinde Ebelerin Sağlık Ocağı İle İlişkisinin Mekânsal İncelemesi” *Fe Dergi 10*, no. 2 (2018), 140-149.

URL: http://cins.ankara.edu.tr/20_13.pdf

Bu eser akademik faaliyetlerde ve referans verilerek kullanılabilir. Hiçbir şekilde izin alınmaksızın çoğaltılamaz.

Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmetlerinde Ebelerin Sağlık Ocağı İle İlişkisinin Mekânsal İncelemesi*

Nüket Paksoy Erbaydar *

Türkiye’de ebelik tarihsel bakımdan farklı kırılma noktalarına sahiptir. Osmanlı döneminde ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk yıllarında ebelerle modern tıp arasındaki gerilim geleneksel ebeliğin tasfiyesi ile son bulmuştur. Sonrasında ise modern ebeliğin teşkili ile birlikte ebelerin çalışma yerleri doğum evleri ve hastaneler olarak biçimlenmiştir. Türkiye’de 1961’de başlayan sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi sürecinde kurulan sağlık ocakları ve sağlık evlerinde ebelere yeni görevler verilmiş ve bir anlamda ebelik yeniden tanımlanmıştır. Kırk üç yıl süren (1961-2004) bu dönemde devlet, ebeler aracılığı ile köylerin, mahallelerin ve hanelerin içine kadar uzanmıştır. Sosyalleştirilmiş sağlık hizmetleri yasasıyla, doğurgan çağ kadınlar ve 0-6 yaş çocuklara hizmet vermesi planlanan ebelerin esas görev yeri de bu süreçte ev olarak şekillendirilmiştir. Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti’nin birinci basamak sağlık hizmetleri yapılanmasını bir de ebeler açısından değerlendirmeyi ve toplumsal cinsiyet bağlamında ebelerin sağlık ocağı, köy, mahalle ve ev ile ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaçla, sosyalleştirilmiş sağlık hizmetleri için bir laboratuvar görevi gören Ankara Çubuk’taki sağlık ocaklarında çalışmış iki ebe ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve devletin iktidarının ebelerin hizmetleri aracılığı ile sağlık ocaklarının ötesine nasıl taşındığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Mekân, Sosyalleştirme, Ebelik, Sağlık Ocağı

Spatial Evaluation of Midwives’ Relationship to Health Centers in Socialized Health Services

In historical perspective, midwifery has different breaking points in Turkey. In the Ottoman period and in the first years of the Republic, the tension between midwives and modern medicine was ended with liquidation of traditional midwifery. Afterwards, midwives’ working places were shaped as maternity houses and hospitals with constitution of modern midwifery. The new tasks was given to midwives in health centers and health houses in the duration of socialization of health services in Turkey which was started in 1961, and midwifery was redefined in a sense. The government extended into villages, neighborhoods by midwives during this period which continued uninterrupted for forty three years (1961-2004). In this course, the main task place of midwives who was planning to serve reproductive age women and 0-6 age children under the law of socialized health services also was shaped as a house. This study aims to evaluate the construction of primary level health services of Turkish Republic by the same token of midwives and to analyse the relationship of them with health center, village, neighborhood and house in the context of gender. For this purpose, in-depth interviews were conducted with two midwives worked in health centers in Çubuk, Ankara, which served as a laboratory for the socialized health services and it was attempted to demonstrate that how midwives carried the power of state beyond the health center through their services.

Keywords: Gender, Space, Socialization, Midwifery, Health Center

Giriş

Ebelik mesleği, kadınların yaptığı en eski mesleklerden biridir. Ebeliğin tarihinin yazı öncesi döneme kadar gittiği, sonrasında Mısır tapınaklarında ebelerin bulunduğu ve kutsal güçlerinin olduğuna inanıldığı ifade edilmektedir (Barnawi, Richter ve Habib 2013).

Yakın zamanlara kadar ebelik tam bir kadın mesleği idi ve modern meslekler çağına dek ebeler, ebelik mesleği için gerekli bilgi ve beceriyi neredeyse tamamen daha yaşlı hemcinslerinden öğrenmekteydi (Ehrenreich ve English 1973). Çoğu kadın gibi ebelerin de okuryazarlığı yoktu ve sahip oldukları bilgiyi sonraki nesle sözlü olarak aktarmaktaydılar (Ehrenreich ve English 1973). Kadınlar tarafından evlerde yapılan bir meslek olarak ebelik, diğer kadınların ve toplumun talebine bağlı olarak icra edilmekteydi. Ancak toplumun ebelerin çoğunun

*Bu çalışma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Tezsiz Yüksek Lisans Bitirme Projesi olarak hazırlanmıştır.

*Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı

sahip olmasını beklediği nitelikler bugünkü anlayıştan oldukça uzaktı. Batı dünyasında Hıristiyan olmak, çok genç olmamak, çocuklu olmak, kısa elli ve tırnaklı olmak bir ebenin sahip olması beklenen nitelikler arasında sıralanıyordu (Tsoucalas, Karamanou ve Sgantzos 2014).

Ebeliğin batıda kilise, tıp ve uygulayıcıları tarafından büyük ölçüde tasfiyesi ve sıkı denetime tabi tutulmasının ve bu mesleği yapmayı sürdürmek isteyen kadınlara başta cadılık olmak üzere çeşitli yaftaların yapıştırılıp dışlanmalarının üzerinden oldukça uzun bir süre geçmiştir. Batıdakine benzer kanlı bir tasfiye süreci yaşanmamış olsa da ebelik mesleği Anadolu’da irtifa kaybeden ve güçlenmesi farklı gerekçelerle engellenen kadınların yaptığı sağlık mesleklerinden biri olmuştur. Türkiye’de geleneksel ebeliğin tasfiyesi daha geç bir dönemde yaşanmıştır. Bu tasfiye sürecinde Dr. Besim Ömer Akalın’ın çalışmaları önemlidir (Ömer 1932). Besim Ömer, İngiltere’de jinekolog ve obstetrisyen olan William Smellie’nin çalışmalarına benzer bir yolu izleyerek geleneksel ebeliğin modern ebelle yer değiştirmesine yönelik önemli müdahaleler yapmış ve modern ebeliğin nasıl yapılması gerektiğine dair yazmıştır (Drife 2002; Erkaya Balsoy 2015).

Cumhuriyetin kurulmasından sonra geçen yaklaşık doksan yıllık dönemde geleneksel ebelerle modern ebeler, hekimler ve devlet arasındaki gerilim geleneksel ebeliğin tamamen ortadan kalkması ile son bulmuştur. Beyinli (2014) bu süreci geleneksel ebelerin gözünden anlatırken bir yandan da modern ebeliğin ve ebelerin yaygınlaşma sürecine ışık tutar (Beyinli 2014). Türkiye’de 1960 darbesi ebelik açısından diğer bir önemli kırılma noktasına işaret etmektedir. Darbe sonrası 5 Mayıs 1961 tarihinde kabul edilen 224 Sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi yasası ile ülkede sağlık hizmetleri “sosyalleştirilmiştir.” Sosyalleştirme dönemi fiilen 1961 yılından 2004 yılına kadar 43 yıl sürmüştür (RG. 12.01.1961, s. 10705). Bu yasa ile devletin yükümlülüğünde olan temel sağlık hizmetlerinin bireylere ulaştırılma yöntemi değiştirilmiştir. Kısaca “224 Sayılı Yasa” olarak tanınan kanuna göre devlet sağlık hizmetlerini basamaklandırmış ve ilk aşama hizmetleri, birinci basamak sağlık kuruluşu olarak nitelediği sağlık kuruluşları aracılığı ile sunma yoluna gitmiştir. Bu yasaya göre birinci basamak sağlık kuruluşu sağlık ocağıdır. Sağlık ocakları birkaç mahalle ve/veya köyü içine alabilen, buralarda yaşayan herkese temel sağlık hizmetlerini götüren sağlık kuruluşlarıdır (Aksakoğlu 2008). Sağlık ocaklarının esas hedef kitlelerini kadınlar ve çocuklar oluştururken esas hizmet sunucusu da hekim kontrolünde çalışan ebeler olarak şekillendirilmiştir. Bu dönemde ülke genelinde ebelerin önemli bir kısmı sağlık ocaklarında ve sağlık ocaklarının uç yerleşim yerlerindeki uzantıları olan sağlık evlerinde istihdam edilmiştir. Bu yasayla daha öncesinde sadece hastanede, doğum evlerinde, sağlık merkezlerinde çalışan ebelerin hizmet sundukları kurum kökten farklılaşmış ve icat edilen yeni mekânsal yapılarla ve eşlik eden diğer değişimlerle birlikte dönüşümlüğünde Türkiye’de 224 sayılı yasa ile ebelere yeni bir kimlik edindirilmiştir.

Çalışmanın amacı

Türkiye’de ebeliğin sosyalleştirilme sürecindeki kritik rolünü toplumsal cinsiyet açısından değerlendiren çalışma neredeyse hiç yoktur. Ayrıca ebelerin mahalle ve köylerde çalışmaları nedeniyle konuyu mekân analizi çerçevesinde ele alan çalışma da bugüne kadar yapılmamıştır. Mekân ve toplumsal cinsiyet temelinde sağlık ocaklarının ve sağlık evlerinin özel alana ulaşan parmakları olarak ebelerin hem sağlık ocağı, hem mahalle hem de mahallelerdeki evlerle olan mekânsal ilişkisine odaklanılması ebeliğin ülkedeki dönüşümünün bir vechesini anlamak açısından yararlıdır. Bu çalışmada Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Enstitüsü’nün 1974-1983 yılları arasında Eğitim Araştırma Bölgesi olarak tanımlanan, sosyalleştirmenin ilkelerinin ve yasanın gereklerinin büyük ölçüde uygulandığı Ankara’nın Çubuk ilçesinde çalışmış olan ebelerin sağlık ocağı ve mahallelerle ilişkisini mekânsal açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Veri toplama tekniği

Bu çalışmanın kuramsal çerçevesi ebeliğin tarihi, toplumsal cinsiyet ve mekân ilişkisini irdeleyen literatürün yanı sıra mekân olarak seçilmiş bulunan Hacettepe Üniversitesi Toplum Hekimliği Enstitüsünün Sağlık Bakanlığı ve Hacettepe Üniversitesi arasındaki protokole göre 1974-1983 yılları arasında Eğitim Araştırma Bölgesi olarak tanımlanmış Ankara Çubuk ilçesindeki sağlık ocaklarında çalışmış ebelerle yapılmış derinlemesine görüşmelere dayanmaktadır. Aslında adı geçen bölgede çalışmış oldukça fazla sayıda ebe vardır. Fakat bu ebeler artık emekli olmuş ve ülkenin değişik yerlerine dağılmışlardır. Bu nedenle çalışma döneminde bu ebelerden izi bulunabilen ve çalışmaya katılmayı kabul eden ikisi ile görüşülebildi.

Ebelerin her biri ile dört saat kadar süren birer görüşme yapıldı. Ses kaydı ile birlikte yazılı bilgi de alındı. Ebelerle görüşme öncesi çalışma hakkında bilgi verildi, soruları yanıtlandı, kimliklerinin gizli tutulacağı ifade edildi ve aydınlatılmış onamları alındı. Metinde ebelerin isimleri değiştirildi ve tanınmalarına yol açabilecek bazı

bilgiler karartıldı. Görüşmelerin ses kaydının alınması için de izinleri istendi. Görüşmede ebelerle yaşları, medeni durumları, çocuk sayıları gibi tanımlayıcı bilgilerin yanında, aile özellikleri, eğitim yaşamları, ilk mesleki deneyimleri ve Çubuk'taki çalışma yaşamları, sağlık ocağı ortamı, mahalle, hane ziyaretleri konusunda sorular yöneltildi.

Araştırmada elde edilen veriler amacı dışında kullanılmamıştır, görüşme kayıtları da güvenli bir biçimde korunmaktadır.

Cinsiyet ve mekân ilişkisi

Ann Oakley tarafından 1972'de tanımlanan "toplumsal cinsiyet" kavramı kadınlık ve erkeklik hallerini bir yandan biyolojik cinsiyetle ilişkilendirilirken diğer yandan da biyolojiden geniş ölçüde ayrıldığı ve farklılaştığı kısımları ortaya koyuyordu (Oakley 2015 115-136). Toplumsal cinsiyet yaklaşımına göre bu gerçeklik, toplumun bütün süreçlerini belirleyen temel öğedir. İnsanın yaşadığı her mekân da bu belirleyici unsur tarafından üretilmekte ve şekillendirilmektedir. Mekânlar da; toplumun kadın ve erkeklerinin deneyimleri neticesinde yapılandırılmakta, dönüştürülmekte ve yeni anlamlar kazanmaktadır. Bir diğer deyişle statik olmayan ve zamansal değişime uğrama özelliği bulunan toplumsal cinsiyet kavramının kapsamı farklı mekânlara göre yeniden ve farklı biçimlerde belirlenmektedir. Ayten Alkan'a (2009: 7-35) göre toplumsal cinsiyet rollerinin yapılandırılması sürecinde mekânsal ayrımlar ve mekânla ilişkiler kritik önem taşımaktadır ve toplumsal cinsiyet ilişkilerinin yapılandırılması süreci sosyo-mekânsal yapının değişken doğasını yansıtırken aynı zamanda onu etkilemektedir. Feminist düşünürler mekânı başta özel-kamusal alan ayrımı üzerinden olmak üzere tartışırken devamında mekânın oluşturulma süreçlerinde cinsiyetin rolünü irdelemişlerdir. Bu konuda yazılmış ilk makalenin Burnett'in Antipod Dergisinin 5. Sayısında yayınlanan "Sosyal Değişim, Kadının Statüsü ve Kent Form Modelleri ve Kalkınma" başlıklı makalesi olduğu ifade edilmektedir (Alkan 2009: 14). Henri Lefebvre gibi Fransız Marksist düşünürler mekân ve beden ilişkisini ele alırken, Torgen Hagerstrand, Anthony Higgins, David Harvey gibi düşünürler coğrafya, zaman, uzay, bölgeselcilik gibi meseleleri ele almış, Luce Irigaray, Donna Haraway, Janis Monk ve Susan Hanson gibi yazarların yaptıkları çalışmalar da cinsiyet ve mekân meselelerinin farklı boyutlarının tartışılmasını sağlamıştır (Alkan 2009: 13-15). Mekânın bireyleri ve toplumları nasıl şekillendirdiğinin en bariz pratiği olarak küreselleşme de üzerinde en fazla düşünülen ve yazılan meselelerden biridir.

Günümüzde mekân-birey ilişkisi tartışılırken mekânın bireyde oluşturduğu duygudan, mekânın kendiliğinden ya da dışsal zorlamalarla bireyi şekillendirmesinden, değişmeye zorlamasından, bir mekânın kendisini aşan biçimde daha büyük bir mekânı temsil edebilme özelliğinden, mekânların kendilerini çağrıştıran simgelerle temsil edilebilmesi gibi kavramlardan bahsedilmektedir. Mekân ve insan ilişkisini cinsiyet gerçekliği ve zamanın yol açtığı değişimler bağlamında değerlendirmek, "mekânı okumak" olarak ifade edilebilirken bu okumaların okuyanın geri planı ile yakından ilişkili olduğu gerçeğini de unutmamak gerekiyor. Mekânı bir yandan bir toplumda kadınlarla erkeklerin yaşam deneyimlerini, bu deneyimin kapsam ve sınırlarını belirleyen, bir yandan da devletle bireyin ilişkisinin nasıl kurulduğunu anlatma potansiyeline sahip önemli göstergeler olarak değerlendirmek de mümkündür. Bu nedenle mekân ve toplumsal cinsiyet politikalarının bir arada, temel bir egemenlik ve iktidar ilişkisi etrafında örüldüğü söylenebilir. Mekânların çeşitli düzenlemeler yoluyla belirli iktidar biçimleri kuran ya da var olan iktidar biçimlerini güçlendiren bir araç olması da söz konusudur.

Osmanlı'dan günümüze ebelik ve mekân

Osmanlı'da da dünyanın geri kalanına benzer şekilde eğitim olanağından yoksun kalmış ve geleneksel yaklaşımlarla çalışan ebelerle geç başlayan modernleşme sürecinde müdahale edilmiştir. Bu müdahale, batıdaki gibi kanlı olmamışsa da batının normlarının tasfiye sürecinde kullanılmasını engellemiştir. Batıda ebeler ve modern doktor karşıtlığı "yenilikçi erkekler" ve "cahil kadınlar" karşıtlığına paralel gelişirken Osmanlı'da ve erken cumhuriyet döneminde de benzer bir kutuplaşma söz konusu olmuştur. Bu kutuplaşmayı Erkaya Balsoy "ihtiyar acuze" ve "kahraman doktor" karşıtlığında ifade etmektedir (Erkaya Balsoy 2015). Balkaya, geç Osmanlı dönemi doğum politikaları ekseninde ebelerin tasfiye sürecini ele alırken, Beyinli de "Elleri Tılsımlı" başlıklı çalışmasında süreci neredeyse Balkaya'nın bıraktığı yerden alır ve erken cumhuriyet döneminde ve günümüzde ebeliğin Türkiye'deki durumunu irdelerken geleneksel ebeliğin son temsilcileri ile görüşür (Erkaya Balsoy 2015; Beyinli 2014). Osmanlı'da ve erken cumhuriyet döneminde doğumun yapıldığı mekânının değiştirilmesi ile ilgili olarak "ev doğumu" ve "hastane doğumu" şeklinde somutlanan gerilimler yaşanmıştır. Bu gerilimin altında yatan nedenlerden biri de tarihsel olarak şifacılıkla ve kadınlarla özdeşleşen evin şifa

özelliklerinin tasfiyesi ve büyük kısmının tıp kurumuna devrolması ve evin bu anlamda bir kenara atılması olabilir (Akşit 2017). Ev doğumları tehlikeli ve çağ dışı görülürken, hastane doğumları güvenli, çağdaş ve istedik doğum biçimi olarak yüceltilmiştir. Bu yüceltmenin ve zıtlaşmanın pratikteki karşılığı “ebe doğumu ve “doktor doğumu” olarak yaşanmıştır. Bu gerilimlere ilk örnek, Besim Ömer Akalın tarafından II. Abdülhamit’in izni çerçevesinde bir “viladethane” (doğum evi) açma girişimidir. “Viladethane” açılması ile ilgili bütün süreçler tamamlanmışsa da halkın mazbut kadınlarının ev dışında bir yerde ve erkek hekimler eşliğinde doğum yapmasına yönelik tepkisi nedeniyle rafa kalkmıştır (Ulman 2005).

Türkiye’nin sağlık hizmetleri 1961 yılında sosyalleştirme yasası kapsamında sağlık ocağı ve sağlık evleri temelinde yeniden örgütlenmeye başlamıştır (Kurt ve Şaşmaz 2012). Sosyalleştirme yasasıyla, 1963- Temmuz 2010 yılları arasında binlerle ifade edilen sağlık ocağı ve sağlık evi açılmıştır. Sağlık ocağı ve sağlık evi; sosyalleştirilmiş sağlık hizmetleri sisteminin kendine özgü iki kurumu ve ebelerin merkezinde yer aldığı kadın sağlığı hizmetlerinin iki temel mekânıdır. Kimi zaman “Sağlık Ocağı Sistemi” olarak da adlandırılan bu sistemde ebeler hizmetlerini, sağlık ocağında ya da sağlık evinde ve kendilerine bağlı mahalle ve köylerdeki kadınları ve çocukları ziyaret ederek, bizzat onların yaşadıkları hanelerde sunmaktaydı. Bu nedenle, bir sağlık ocağı ebesi kendisine bağlı bulunan mahalleyi sokak, sokak, ev, ev bilmek ve hizmet verdikleri nüfusu, özellikle de kadınları ve çocukları tek, tek tanımak durumundaydı. Ebeler; bu yeni rolleri çerçevesinde mahallelerindeki, köylerindeki kadınlara aile planlaması eğitimi veriyor, doğum kontrol yöntemlerini onlara ulaştırıyor, gebe olanları tespit edip gebelikleri boyunca izliyor, doğumlarını da çoğunlukla evde, bazen ocakta kendisi yaptırıyordu. Zor doğumları ise gebe ile birlikte ambulansa binerek hastaneye ulaştırıyordu. Doğum sonrası işleri bitmeyen ebeler lohusa ve doğan bebeği izlemeyi sürdürüyordu. Ebeler, bu hizmetleri sunarken sağlık ocağı hiyerarşisinde hemşire ve hekime karşı sorumluydu (Kurt ve Şaşmaz 2012).

Sağlık ocağı ismi nereden geliyor?

“Sağlık ocağı” isminin, sistemin mimarı Prof. Dr. Nusret Fişek tarafından konulduğu bilinmektedir. Ocak kavramının sağlık ocağına kaynaklık ettiği düşünülen anlamı, halk hekimliğinde bir önceki kuşaktan el verme suretiyle aktarılan bilgileri kullanarak belirli bir şikâyeti veya hastalığı iyileştirdiğine inanılan ailedir. Kemalettin Deniz de sağlık ocağının kökeninin ocak kavramının bu ikinci anlamından kaynaklandığını doğrulamaktadır (Deniz 2012). Ocakların sahibi erkekler ise de sürdürülmesi daha çok kadınlar üzerinden olagelmıştır. “Alevi inanç sisteminde ocak kelimesinin bir diğer karşılığı, sağaltım sağlanan yerdir. Şifa bulunan yerlere de “ocak” denir. Bu olgunun çağdaş yansıması “Sağlık Ocağıdır” (Deniz 2012). Tipik bir sağlık ocağı planına göre ocak, tek katlıdır ve bütün odalar ortak bir alana açılır, bu alan ocağa gelenlerin toplandıkları ve bekledikleri yerdir.

Ölmüş bir mekân olarak sağlık ocakları nasıl yerlerdi, sağlık ocağı ebesi ne iş yapardı?

Sağlık Bakanlığı kayıtlarına göre 31 Aralık 2003’e kadar 5936 sağlık ocağı yapılmıştı. Sağlık ocaklarının %17’sinde hekim, sağlık evlerinin %79’unda ebe yoktu (T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü 2003). Sağlık ocakları; devletin sağlık alanındaki şekillendirici, sağlığı yeniden üretici rolünü pekiştirmek üzere toplumun içine uzanmış yapılarıydı. Sağlık ocaklarının kendilerine kayıtlı nüfusları, köyleri ve mahalleleri, sağlık evlerinin de köyleri bulunuyordu. Bu yaklaşım, sistemde “nüfus temelli hizmet” olarak ifade ediliyor ve bu şekilde bölgelerinde yaşayanları yaşadıkları evler, evlerinin koşulları ve aile olarak özellikleri temelinde tanıyabilecekleri ve kontrol edebilecekleri varsayımına dayanıyordu. Devlet, sağlık ocakları ve evleri ile başvurana da başvurmayana da ulaşır ebeler ve diğer sağlık çalışanlarının yaptığı muayeneler, ölçümler ve tedaviler yoluyla ve çocukları evde, ocakta, okulda aşılıyarak önemli müdahaleler yapıyordu. Sağlık ocakları ve sağlık evleri aracılığıyla sunulan sağlık hizmetleri ile devlet, yeniden ürettiği iktidarını bu hizmeti alanların hafsalalarının çok ötesine taşıyordu.

Hiyerarşik olarak şekillendirilmiş bir grup devlet görevlisinin sağlık ocakları aracılığıyla bölgeyi kontrol altında tutmak üzere çeşitli işler yapmaları öngörülmüştü (Öztek 1996; Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Yönerge 2001). Bu grupta hekim, hemşire, ebe, sağlık memuru ve diğer ilgili memurlar bulunuyordu. Hekimler ekip olarak ifade edilen grubun lideriydi, bütün diğer çalışanlar daha bir aylık mezun olup bir gün önce atanmış bile olsa hekimin yönetimindeydi. Sağlık ocağı hemşiresi hekimden sonra gelir ve özellikle ebeleri yönetmesi beklenirdi. Ebeler, sağlık ocağının işlev görmesi beklenen iki temel müdahale alanı olan “15-49 yaş üreme çağı kadınlarına” yönelik müdahaleleri ve bu kadınların “0-6 yaş çocuk” larının izlenmesi alanlarında hizmet sunmak üzere görevlendirilmişlerdi. Çevre sağlığı teknisyenleri sağlık ocağının bölgesi içinde, özellikle içme ve kullanma sularının kontrolü başta olmak üzere çevre ile ilgili işlerle meşguldüler. Hem ebeler hem de

çevre sağlığı teknisyenleri sağlık ocağının toplumla duvar duvara olan fiziksel temasını bir aşama daha ileri götürüyorlardı. Bir dönem özel alan olarak evi sağlık açısından sakıncalı ve kontrol edilemez bulan eril zihniyet, bu kez evi ebelerin tarihten gelen özelliklerine yaslanarak kontrol altına almaya yöneliyordu. Bu şekilde ebeler bölgede yaşayanların kapılarını çalarak evlere girerken, çevre sağlığı teknisyenleri bölgede akan sulardan, bahçelerdeki kuyulardan, dükkanlardaki pirinç çuvallarından, çukulatalardan, ekmek fırınlarındaki hamurlardan numune alıyor, lokantaların bulaşikhanelerine ve kilerlerine bakıyor, helaların usulüne uygun yapıp yapılmadıklarını denetliyorlardı. Bu işleri yapmak için, hizmetlerin kuralına göre yürütüldüğü yıllarda öğle saatlerinde sağlık ocağı şoförünün sürdüğü sağlık ocağı aracı ile bölgenin içlerine doğru bir yolculuk yapıyor, ebeler ve teknisyenler o günkü plan dahilinde belirli yerlere bırakılıp günün sonunda belirli yerlerden alınıyorlardı. Bu işler yaz kış demeden sürmekteydi.

Haziran ayı “yıl ortası nüfus” un tespit çalışmalarının yapıldığı aydı (Öztürk 2010). Bu ay boyunca sağlık ocağı çalışanları bölgeyi kapı kapı gezip gözden kaçan var mı, yeni taşınmış ya da göçmüş kim var kim yok tespit ediyor herkesi kayıt altına alıyorlardı. Kayıtlar sağlık ocağının varlık sebebiydi ve hazırlanmış 40’tan fazla formla çalışanlar yaptıkları işleri kayıt altına alıyorlardı. Bir sağlık ocağı yeterince çalışıyor mu anlamak için kayıtlarına bakmak yeterliydi.

Sağlık ocağı bölgesinin gezgini olan ebelerin ikisi ile yapılan görüşme bulguları

Bu çalışma ebelerin sağlık ocağı ile mekansal ilişkisini incelemeyi hedeflemektedir. Bu amaçla sağlık ocağı sisteminin en iyi işletildiği yerlerden olan Ankara’nın Çubuk ilçesinde çalışmış ebelerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu özelliklere sahip ebelerden ikisine ulaşılabildiği.

Görüşülen iki ebe de yakın tarihte emekli olmuşlardı. Ebelerin en önemli özellikleri ise sağlık ocağı sistemi için bir laboratuvar görevi gören ve Prof. Dr. Nusret Fişek’in akademik yöneticiliğini yaptığı dönemde ve doğrudan onun bölümünden akademisyen ve araştırma görevlilerinin çalıştığı “Çubuk Eğitim Araştırma Bölgesi”nde hizmet vermiş olmalarıydı.

Görüşmenin başında ebeleri tanıyabilmek için yaşları, bitirdikleri okullar, ve aileleri hakkında sorular soruldu. Ebelik mesleğini seçme nedenleri, sağlık ocağında, sağlık evinde çalışma süreleri, çalıştıkları ocaklar, aktif çalışma süreleri, çalıştıkları sağlık ocaklarının nasıl yerler olduğu, çalıştıkları insanlarla ilişkileri, çalışma ortamlarına dair hisleri, sağlık ocağındaki günlük yaşam ve sağlık ocağında çalışmanın zorlukları, sağlık ocağı bölgesi ile ilişkiler, mesleki doyum sağlama durumları, ev ziyaretleri ile ilgili deneyimleri ve sağlık ocaklarının kapatılması ile ilgili düşünceleri soruldu.

Her ikisi de köyde doğmuş olan ebelerin biri Karadenizli, diğeri İç Anadolu’luydu ve ellili yaşların sonundaydılar.

Ebelerin her ikisinin de babasının Almanya’da işçi olarak çalışma deneyimleri vardı ve çok çocuklu ailelerden geliyorlardı. Ailelerin çocuklarını okutmak konusunda uğraştığı ve bir çoğuna yüksek tahsil yaptırdığı görülüyordu.

Ebe hanımlardan yaşça büyük olanı beş yıllık sağlık okulu mezunuyken, diğeri ortaokuldan sonra gidilen sağlık meslek lisesi çıkışlıydı. Her ikisi de sonra dışarıdan iki yıllık lisans tamamlamayı okumuşlardı. İkisi de ebelik mesleğini bilmeden seçmiş, kısa yoldan meslek sahibi olmak istemişti. Her ne kadar bilmeden de okumuş olsalar, Gülşen ebe hanımın ifadesiyle köylerinin ilk “*bayan memuru*” olmuşlar. Okulu bitirdiklerinde yaşları küçük olduğu için ailelerinden vekalet alınıp mahkeme kararıyla yaşları 18 yapıp işe girişleri sağlanıyormuş. Bu durum ilkokul sonrası ortaokul dengi beş yıllık sağlık okulu mezunu olan Dilek ebe hanım tarafından şu şekilde ifade edildi:

“Yaşımızı büyütüp, biz hep yaşımız büyütülüp okula girdik. Mezun olurken bakıyorlar o zamanki zaten okula giriyosun, aileden şey alıyorlar, napılıyordu? Vekalet alınıp o zaman bildiriyorlar. Mahkeme kararıyla 18 yapıyo, en çok da maaş alabilmesi için. Devletin burdaki saçmalığı da köy ebesinin diyo, 15 yaşında, ıssız köye, görev nasıl yapıyo bilmiyosun. On yıl çalışmadan şehir ebesi yapmıyorlar. Yirmi sekiz yaşına gelince altı ay kurs görüp sınava giriyosun, sınavda başarılı olursan ünvanın “köy ebesi” iken önündeki köy kalkıyor 'ebe' oluyosun. Başka türlü şehre gelemezsin.”

Dilek ebe hanım, ilk görev yeri olan köyde lojman bulunmadığı için Almanya’da çalışan birinin evini tutmuş. Güzel bir evmiş ve halkın ekonomik durumu “güzel”miş. Erkek kardeşini alarak köye gitmiş, kardeşi orada liseyi bitirmiş. Dilek ebe hanımın kendinden küçük kardeşi de ebe olmak istemiş, ancak ablası onun ebe

olmasını istememiş, buna rağmen kardeşi Ankara’da okuyarak ebe olmuş ancak ebelik yapmamış, başka iş yapıyormuş. Dilek ebe hanım bu durumu şu şekilde ifade ediyordu:

“Küçük kızkardeşim vardı, on üç yaş var aramızda bizim. O da... o da ebe. Hatta ben onun ebe olmasını istememiştım. Çok zor diye, ben çok zorluklarla karşılaştım diye.”

Her iki ebe hanım da evlenmişlerdi. Her ikisinin de ikişer çocuğu vardı. Biri akraba evliliği yapan ebe hanımlardan diğzerinin eşi çalıştığı sağlık ocağının sağlık memurunun oğluymuş. Evlilik sürecinde Ecevit dönemindeki “Tam Gün Yasası”nın büyük etkisinin olduğunu ifade etti.

“Arkadaşlarıma göre de en geç evlenen ben oldum gene de o devirde. Nüfusa göre 29 yaşında oluyodum.eşimin babası da sıtma savaş memuruydu..... sosyalizasyon bölgede. O zamanki dönemlerde, bi de Ecevit’in döneminde tam gün yasası falan çalışması vardı, hani bi de hemşire maaşı çok alıyordu. Herkesin gözdesi ebe hemşire bulmaktı. Maaşlar çok iyi. Lojman var, tam gün çalıştırıyo. Herkes böyle nasıl şey kuracağını, köylük yerde. Herkes kayınpederime diyo bu kız çok iyi bir kız. Tanışma görüşme yok, görücü usülüyle.”

İki ebe hanımın da okul yılları zorlu geçmişti. Beş yıllık sağlık okulu mezunu Dilek ebe hanım ebelik okulundaki ilk günlerini şu şekilde anlattı:

“Çok küçüktüm. ilk defa duydum, şey geldiğinde çocuktum bilmiyodum, ama alışmam çok zor oldu. Şimdiki altı o zamanki dönemde altı katı nisaiye servisi... üst katı bizim okul. Altı katı servis, üst katı öğrenciler. Orda ne var? Tuvaleti var, yatakhane var, yemekhane var, iki tane sınıf var, işte bi de öğretmenlerin kaldığı oda var. Öğretmenler odası var, gece nöbetçi kadın kalıyo. Dışarıda erkek var o zamanki dönemlerde. Kapılar kilitleniyo akşam saat altıda, okulun katı kilitleniyor tamamen, dışarı çıkamıyosun yani işte orda kaldık, üst sınıflar biz küçük sınıfız, üst sınıflar küçük sınıflara getir götür, ben çok dayak da yemişimdir okulda. Ondan sonra su getir, ütüsü olur şu ütümü yap, ondan sonra senin kıyafetlerin olsun onu bana ver ben giyiyim yani böyle devamlı. Abla kardeş tutuyolarmış. Ben ablanın ne olduğunu bile bilmiyorum.... ben evin en büyüğüyüm... yok tutamam dedim annem bana kızardım.Bu senin ablan bu gece bununla yatacaksın. Ay yatamam, ben başkasıyla yatmam diyorum. Üst sınıflar diyo, resmi bişey değil.... Bir öğretmenimiz vardı, sizi büyük sınıflar ezer dedi. O bize çok yardımcı olmuştu. Ben olayı ona söyledim, böyle bir şey olamaz dedi, o bu ablalığı kaldırdı. Üst sınıflara bayan diyeceksiniz, abla değil dedi. Biz ondan sonra üst sınıflara Bayan Ayşe, Bayan Sevim dedik, hep bu şekilde hitap ettik. bize okuldaki hocalar değil de dışarıdan gelen hocalarımız çok yardımcı olmuştur.... İşte başka bir hocamız da bize önderlik yapıp, sizin şöyle şöyle özlük haklarınız var, bunları biliyor musunuz dedi. Size işte okuldan ne veriyolar, bize sadece bir forma veriyorlar o zaman başka hiç bişey yok, ayakkabı veriyolar. Hayır, size deftere bişey imzalatırlarken oraları okuduk. Bu sefer çocuk bilmiyoruz, iç çamaşır haklarımız, ayakkabı, senede bunların iki defa bu özlük haklarımız varmış. Ama bize sadece bir forma veriyolar, etek tayyör verdiler ama bir sürü imzalıyoruz.... İdaredeki memurlar, ayniyat saymanları yiyolarmış....”

Dilek ebe hanım “okulda, okul demeye bin şahit isteyen okulda” sadece iki soba kurulu olduğunu, sabahlara kadar verilmiş olan bir battaniyenin altında tirtir titreyerek yattıklarını, yemekleri son sınıfların yediğini, ekmezsiz, yemeksiz kaldıkları günlerin olduğunu ifade etti. Gülsen ebe hanım ise okula ilk giren gruptaymış. Okulun su sorunu varmış bu nedenle yatılı okudukları okulda saçlarını kaloriferlerdeki suları boşaltıp yıkıyorlarmış. Aylarca sıcak su olmadığı, sular akmadığı için yemek pişmediğini bu nedenle açlık çektiklerini ve öğretmen eksiklerinin olduğunu ifade etti. Her iki ebe hanım da okulda hafta sonu verilen çarşı izninin sadece bir saat olduğunu gitmeleri ile gelmelerinin bir olduğunu ifade ettiler. Her iki okulda da ders dışı aktivite olmadığı, spor salonu vs bulunmadığı da ifade edilenler arasındaydı. Gülsen ebe hanım bu durumu şöyle izah etti. “Tek tip insan, sınıf, yatakhane, çarşı...”

Her iki okulun da Sağlık Bakanlığı tarafından idare edilmesi nedeniyle Bakanlık hiyerarşisi içinde en alttaki çalışanlardan olan ebelerin ebelik eğitimleri sırasında önemli ölçüde ihmal edildikleri söylenebilir. Sağlık

Bakanlığı'na bağlı olarak lise düzeyinde eğitim veren sağlık okulları iki bakanlık arasında yapılan bir protokol ile ancak 2006 yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmiştir.

Her iki ebe hanım da işe ilk başladıkları dönemde önemli bilgi ve beceri eksikleri olduğunu, yapmaları beklenen işler konusunda bilgi sahibi olmadıklarını, hizmet içi eğitimden geçmediklerini ifade ettiler. Meslek yaşamlarının başlangıcında kendilerini yetiştirme fırsatı olmaksızın oldukça ağır sorumluluklar üstlenmek zorunda kalmışlardı. Her ikisi de ilginç şekilde okul sırasında doğum yaptırmamışlardı. Gülsen ebe hanım bu konuda ilk tayin yeri olan hastanede ciddi paniğe kapıldığını ve çok bunaldığını anlattı. Durumu başhekime açıp, hizmet içi eğitim almayı talep ettiğinde, başhekim "İmam ölüden korkar, ebe doğum yaptırmayı bilmez. Ben bunlarla ne yapacağım?" demiş, Gülsen ebe hanımı da eğitime göndermemiş. Gülsen ebe hanımı aslında bir köye vermişler ilk önce, ancak o; "...ben ömrümde bir odada tek yatmamışım, diyolar gideceksin, ben gitmek istemiyorum.." Sonunda bir torpil bulup, köy yerine bir hastaneye tayin yaptırmış.

Her iki ebe hanımın da seksenli yıllarda farklı yollardan geçerek Ankara Çubuk Sağlık Eğitim Araştırma bölgesindeki sağlık ocaklarından birine tayinleri çıkmış. Her ikisi de ilçede ev tutarak orada yerleşmiş, çocuk sahibi olmuşlar. Tayin sonrası her ikisi de hizmet içi eğitime gitmişler.

Dilek hanım, ilk çalıştığı tayin yerinde toplumun oldukça muhafazakar olduğunu, sokakta bir kadının kaldırımında bir erkeği geçemeyeceğini, onun izin vermesi gerektiğini söyledi. Bu durum kendi memleketinde olmadığı için çok şaşırmış.

Sağlık ocağında günlük hayat

Çubuk'ta sabah sağlık ocağına geldikten sonra, ilk etapta çay içirmiş, sayıca çok olan ebeler bir odayı paylaşıyorlarmış ve oda oldukça gürültülü oluyormuş. Ocakta toplam çalışan sayısı 30-40 kişiyi buluyormuş. Ebeler daha çok Çubuk'ta yaşarken, doktorlar Ankara'da yaşıyorlarmış..

Çay sonrası saat dokuz buçuk gibi ebeler sahaya çıkıyormuş. Saha ziyareti bir gün durup bir gün yapıyormuş. Öncesinde hangi mahallelere gideceklerini, kimleri izleyeceklerini belirleyip servisle sahaya gidiyorlarmış, işleri bitince saat iki buçuk gibi servis onları belirli yerden alıyormuş. Çubuk'ta bölge başkanı sağlık çalışanını çok korumuş, halkın aklına estiği gibi ebeyi evine çağırıp enjeksiyon vesaire yaptırmayı söz konusu değilmiş. Dilek ebe hanım, Çubuk'a gelmeden daha önce çalıştığı sağlık ocağına gelen bir adamın camdan ilaç şişesini sallayarak el işareti ile kendisini çağırdığını anlattı. Dilek ebe hanım, bu davranışa çok kızdığını ve bu durumun onun kadın ve ebe olmasıyla yakından ilgili olduğunu söyledi. Çubuk'ta böyle bir şey olmamış. O dönemlerde her iki ebe hanım da Çubuk'ta hizmetlerin çok iyi olduğunu ifade etti. Ebelerin izledikleri gebelerde sorun gördükleri zaman onların kısa sürede daha ileri hizmet alabilmeleri için iyi bir sistem oluşturulmuş. Daha önce çalıştıkları yerlerde hiç eğitim vermeden, yol göstermeden her işin kendilerine yüklendiğini, başarılarının çaresine bakmalarının beklendiğini, denetleyip, yetersizlikle, kaytarıklılıkla suçlandıklarını ifade ettiler. Çubuk'tayken çok sıkı çalışmak gerektiği halde herkesle, doktorlarla ilişkileri çok iyiymiş. Diğer yerlerde ebe, hemşire ayrımı olmasına rağmen Çubuk'ta bunun olmadığını, ebelere hemşirenin doğumda yardım etmesinin beklendiğini ancak hemşirelerin doğum yaptırmayı bilmediğini, ebeyi denetlemesinin de mümkün olmadığını ifade ettiler. Sorumlu hekimlerinin sahaya giderken onları parmağıyla çağırıp "Kızlar bebeklerinizi emzirebiliyor musunuz? İşlerinizi aksatmayın ama bebekleri de emzirmeyi ihmal etmeyin." dediğini ve bu nedenle çalışma şevklerinin arttığını ve işlerini eksiksiz yaptıklarını ifade ettiler.

Sağlık ocağı bölgesi ve ev ziyareti

Ebe hanımların çalıştığı sağlık ocağına bağlı dört mahalle varmış; ocağın eğitim şubesinden gidenler, mahallelerin krokisini çizerek bölgenin ebeler arasında paylaşılmasını sağlamaktaymış. Bir mahalleyi üç ebe paylaşmışlar. Gide gele mahalle ile iç içe oluyorlarmış. İfadelerine göre çok kötü hava koşulları dışında, yaz kış demeden her gün sahaya gidiyorlarmış. Mahallelerin sokaklarını yürüyerek dolaştıkları için kilolu ebe olmazmış. Bir mahalle ilk kez kendilerine verildiğinde gittiklerinde tek, tek evlere giderek kendilerini tanıyorlarmış. Ebelerin yapması beklenen iş listesi oldukça uzun. Ebelerin gebeleri izlemesi, doğumları yaptırmayı, lohusalık dönemindeki kadınları birkaç kez izlemesi, doğan çocukları takip etmeleri beklenmekteymiş.

Sahaya "sivil" kıyafetle gidilmekteymiş; ebelerin yanlarında çantaları, tartıları ve tansiyon aletleri, idrarda albümin ve kanda hemoglobin ölçüm cihazları bulunmaktaymış ve kan ilacı reçetesi yazabiliyorlarmış. Forma giymemelerine rağmen herkes onları tanıyormuş. Bölgelerdeki evlere gittiklerinde insanların kendilerine karşı tutumları farklı farklıymış. Bazı aileler ebelere karşı son derece misafirperverken, bazıları kapıyı bile açmayabiliyormuş. Bazı evlerin bir şey ikram etmekten aciz olduğunu, eve girilince yemek tepsinlerin

divanların altına itildiğini ifade ettiler. Sık izlenmesi gereken bazı evlere örneğin on beş gün sonra tekrar gidildiğinde kapıyı açanların kızarak “Neden geldin gene?” diye sorduklarını söylediler.

Dilek ebe hanım ve Gülsen ebe hanımın genelde anlattıkları birbirine benzerken Çubuk'taki çalışma koşulları hakkında Gülsen ebe hanım daha eleştireldi. Onun anlattıklarından Çubuk'ta sağlık ocağında çalışmanın oldukça zor olduğu, çalışanlara nefes aldırılmadığı anlaşılıyordu. Gülsen ebe hanım özellikle aile sorunları olan, çocukları ile sıkıntıları olan ebelerin çalışma yaşamında güçlüklerle karşılaştıklarını hatta bu nedenlerle yöneticilerle çatışmalar yaşandığını ifade etti.

Ev ziyaretleri sırasında her iki ebe de kendisine yönelik çok olumsuz durumlarla karşılaşmamıştı. Ancak kadınların hizmet alma haklarının önünde özellikle eşleri engel oluşturuyormuş. Esas sorun buymuş.

Çubuk'ta bölge idarecilerinin sert fakat gelişkin tutumları olduğu anlaşılmaktadır. Dilek ebe hanımın anlattığına göre idareciler ebeleri desteklemekteymiş. “Halk sizi dipten tanıyor, doğumunu neden siz yaptırılmıyorsunuz? Doğum yapanla birlikte hastaneye ebese de neden gitmesin? Siz kadınların ev arkadaşı, yol arkadaşısınız” demişler. Bu nedenle ebeler hastanede, izledikleri kadınların doğumlarına da giriyorlarmış. Bütün doğumlar hastanede yaptırıldığı için Çubuk'ta ev doğumu yokmuş.

Bölge dağıldıktan sonra sahaya çıkma bitmiş. Halil Şıvgın zamanında sağlık ocağının arkasında bütün kayıt formlarını birileri yakmış. Bunca emeğe karşın halkın bölgenin dağılmasına, hiçbir tepkisi olmamış. Çalışanlar arasında dayanışma da kopmuş, diğer bölgelerdeki başıboşluk zamanla buralara da sirayet etmiş.

Evde “doğum yaptırmak”

Ebeler evde doğum yaptırmak için evdeki olanaklardan yararlanıyorlarmışlar. Evde nasıl doğum yaptırıldığı sorulduğunda ebeler somyaların arkasına bir yastık konarak kadınlara destek hazırlandığını, altlarına götürdükleri muşambayı yaydıklarını, üzerine çarşaf örttüklerini, somyanın yanına iki sandalye çektiklerini bu şekilde doğum masası benzeri bir düzenek oluşturulduğunu, aletlerin konulması için “zefiranlı su” kullanıldığını, aletlerin bu sıvıya daldırılıp belli süre bekletildiğini anlattılar. Ebeler çantalarında ayrıca bir küvet, tansiyon aleti, çok kullanımlık eldiven ve doğum sonrası kanama kontrolü için enjekte edilen bir ilaç taşımaktaymışlar. Ebelere doğum yapan kadın derlenip toplandıktan sonra ikramlarda bulunulmuş. Hastane doğumlarının aksine doğumu hızlandırmak için gebenin karnına bastırmak ve neticesinde yırtıkları önlemek için “epizyo açmak” gibi yaklaşımlarının olmadığını, özellikle “epizyo”ya hiç ihtiyaç duymayacak şekilde “perine”yi sıvazlayarak, gevşeterek yırtıksız doğum yaptıklarını ifade ettiler. Anlatılardan ebelerin yaptıkları doğumların doğal koşullara daha yakın olduğu ve cerrahi müdahalelerden uzak durulduğu görülmektedir.

Sonuç ve değerlendirme

Sağlık ocaklarına ve ocağa ait bölgelere emek veren ebelerden ikisinin anlattıkları, onların yaşantılarına dair önemli bilgiler vermektedir. İki ebe de hem sosyalleştirmenin henüz gitmediği, gittiği ancak usulünce uygulanmadığı ve en iyi uygulandığı yerlerde çalışmış, sonrasında dağılmasına da tanıklık etmişler. Çalışma yaşamına katılma olanağının sınırlı olduğu bir sosyal tabakadan gelen bu kadınlar çocuk yaşta ailelerinden ayrılıp, zorlu deneyimler yaşayarak, ülke içinde oradan oraya yer değiştirmiş, kamusal alanı mahalleler temelinde yürüyerek kat etmiş, devletin parmakları olarak kamusal alanla özel alan arasında kontrollü gedikler açmışlar. Bu temaslar neticesinde ulaştıkları kadınlarla, karınlarının ve çocuklarının büyüdüğü süreçlerde yol arkadaşlığı yapmışlar. Anlattıklarından her ikisinin de birer başarı hikayesi yazdığını ve anne babalarının hem sosyal sınıf olarak, hem de kültürel anlamda çok ilerisine sıçradıkları görülmektedir. Sağlık ocaklarının onların zihninde bir mekân olmanın ötesine geçip çok daha büyük ve karmaşık bir yapıya dönüştüğünü söylemek de mümkündür. Çünkü sağlık ocakları bu şekilde bir yandan toplumun içine doğru ilerlerken, diğer yandan da kuruma yüklenen hizmetler ve hizmet hiyerarşisinde buldukları konum itibarı ile devletin kurmuş olduğu mekanizma içinde devletin de derinlerine doğru uzanmaktadır.

Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi süreci; daha çok hekimlerin, özelde de halk sağlıkçıların bir başarısı olarak takdim edilir. Sosyalleştirme süreci ile özdeşleşenlerin ve karşısında olanların tartışmalarında olduğu kadar devletin raporlarında da ebelerin sistem içindeki rollerine ve katkılarına değinilmez (Aksakoğlu 2008, Kurt 2012)*. Yukarıda anlatılanlar, bu dönemde ebelik yapan ebelerin, kadınların güçlenmesine, sağlık hizmetine erişimine, topluma, en çok da yoksul ve dar gelirli ailelerin çocukları olarak ebelerin kendi kişisel güçlenme süreçlerine katkısına dair ipuçları vermektedir.

Bu çalışma ebelerin sağlık ocağı ve evleri ile ilişkisini mekansal yaklaşımla ele alan ilk çalışmadır. Bütün niteliksel araştırmalarda olduğu gibi temsiliyet iddiası taşımamakta, bu konuda bundan sonra yapılacak çalışmalar için kaynak olması ümit edilmektedir.

Ebelik mesleği hem Dünya’da hem Türkiye’de kadın çalışmaları alanının önemli bir konusudur. Türkiye özelinde ebelerin toplum sağlığı hizmetlerinde oynadıkları rolün kapsamlı çalışmalarla incelenmesi bu sürecin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Ayrıca bir kadın mesleği olarak ebeliğin hastanelerdeki durumunu, bir yandan sağlıkta reform programı kapsamında kimliksizleştirilirken, diğer yandan düşen vajinal doğum oranlarına yanıt olarak yeniden sahneye ağrılmalarını ve güçlenme yollarını ele alacak başka çalışmalara ihtiyaç vardır.

*Sağlık hizmetlerinin sosyalleştirilmesi ve uygulanması, sonrasında da ortadan kaldırılması sürecine dair çok sayıda kaynak bulunmaktadır. Sağlık Bakanlığı'nın özellikle sağlık reformu kapsamındaki raporları bilgi vericidir.

Kaynakça

- Aksakoğlu, Gazanfer. "Sağlıkta Sosyalleştirmenin Öyküsü" *Memleket Siyaset Yönetim Dergisi* 8 (2008): 7-62.
- Akşit Elif . "Ev: Feminist Coğrafya, Orta Doğu ve Namüsaıt Kesişimler". *Kebikeç* 44 (2017): 353-362.
- Alkan, Ayten. *Cins Cins Mekân* (İstanbul: Düşün Dizisi Varlık Yayınları, 2009), 7-35.
- Ehrenreich Barbara and English Deirdre. *Witches, Midwives, and Nurses: A History of Women Healers* (Old Westbury: Feminist Press, 1973), 3.
- Barnawi, Najla, Richter Solina. and Habib Farida. "Midwifery and Midwives: A Historical Analysis". *Journal of Research in Nursing and Midwifery* 2, no. 8 (2013): 114-121.
- Beyinli, Gökçen. *Elleri Tılsımh*. (Ankara: Ayizi yayınları, 2014), 91-112.
- Deniz, Kemal. "Dil Sosyolojisi Açısından "Ocak" Kavramı". *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi* 64 (2012):219-232.
- Drife, John. "The start of life: a history of obstetrics". *Postgraduate Medical Journal*, 78, no 919 (2002): 311-315.
- Erkaya Balsoy, Gülhan. *Kahraman Doktor İhtiyar Acuzeye Karşı Geç Osmanlı Doğum Politikaları*. (İstanbul: Can Yayınları, 2015).
- Kurt, Ahmet Öner ve Şaşmaz, Tayyar. "Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi: 1961–2003". *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 2 no 1 (2012): 21-30.
- Oakley, Ann. *Sex, Gender and Society*. (London: Ashgate Publishing, Ltd. 2015), 115-136.
- Ömer, Besim. *Doğum tarihi*. (İstanbul: Ahmet İhsan Matbaası Limited Şirketi, 1932), 7.
- Öztek, Zafer. *Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi ve Sağlık Ocağı Yönetimi*, (Ankara: Palme Yayınları, 2004) s. 82.
- Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Yönerge, http://www.asm.gov.tr/uploadgeneldosyalar/dosyalar/143/mevzuat/24_01_2011_14_52_16.pdf. Erişim tarihi 15.03.2018.
- Öztürk, Yusuf. *Anılarla Çubuk Sağlık Eğitim ve Araştırma Bölgesi Raporu 1977-2010*. (Ankara: HASUDER Yayınları 2013:2). ISBN: 978-975-97836-5-5. 2013, Turkish Society of Public Health Specialists / Halk Sağlığı Uzmanları Derneği. <http://www.hasuder.org.tr>.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *T.C. Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çalışma Yılığ* (Ankara: 2003). <http://www.saglik.gov.tr/istatistikler/temel2003/calismayilligi2003.htm>. Erişim tarihi 11.01.2018.
- T.C. Resmi Gazete. "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Hakkında Kanun. 12 Ocak 1961". Sayı: 10705, s: 3076–9.
- Tsoucalas, G, Karamanou, M and Sgantzou, M. "Midwifery in ancient Greece, midwife or gynaecologist-obstetrician?" *Journal of Obstetrics and Gynaecology*, 34, no. 6 (2014): 547.
- Ulman Yeşim Işıl. Osmanlıdan Cumhuriyete Geçiş Döneminde bir Aydınnın Portresi: Besim Ömer Akalın (1861-1940). *Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları*, ;10-11, 2004-2005: 435-464.